

УДК 330.342

DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2020-33-44>

Шевченко О. О.

*доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри менеджменту
Донбаської державної машинобудівної академії*

Страшко А. І.

*магістр
Донбаської державної машинобудівної академії*

Діденко М. В.

*магістр
Донбаської державної машинобудівної академії*

Shevchenko Olena

*Doctor of Economic Sciences,
Associate Professor, Professor at Department of Management
Donbas State Engineering Academy*

Strashko Anna

*Master
Donbas State Engineering Academy*

Didenko Marianna

*Master
Donbas State Engineering Academy*

РЕАЛІЗАЦІЯ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Анотація. У роботі обґрунтовано теоретичні аспекти реалізації державної політики соціального захисту в умовах євроінтеграції та глобалізації, концептуальні основи вибору національної моделі економічного розвитку господарської системи в контексті соціальної складової частини державної політики і методологічні підходи до визначення потреб і базових детермінант формування, розвитку системи соціального захисту населення в конкретно-історичних умовах як форми прояву рівня соціалізації глобальної економіки; проаналізовано сучасний стан національної господарської системи; запропоновано механізм регулювання політики соціального захисту в умовах трансформації до євроінтеграційних змін і положення про програми дій уряду на період подолання кризових станів в країні з урахуванням регіональних проблем соціального захисту населення в умовах інтеграційності процесів розвитку та структури окремих механізмів реалізації соціальної політики держави у кожній із підсистем національної господарської системи.

Ключові слова: соціальний захист, євроінтеграція, глобалізація, соціальна політика держави, трансформація, національна господарська система, інклюзивність розвитку.

Вступ та постановка проблеми. Розпочаті в Україні реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади формують нові рамкові умови і вимоги стосовно посилення ролі регіонів України в частині забезпечення якості життя населення, безумовного набуття

більшої економічної відповідальності й посилення своєї ресурсної спроможності. Отже, регіональні органи влади отримали додаткові повноваження щодо забезпечення сталого соціально-економічного розвитку, з'явилися нові можливості для зростання якості життя населення через

використання додаткових ресурсів, правильну економічну політику та стратегію розвитку. У сфері соціального захисту населення України важливою є побудова національної моделі формування та реалізації державної політики, спрямованої на надання якісних управлінських послуг громадянам, яка враховуватиме світові практики. Для імплементації сучасних і досконалих механізмів системи соціального захисту виникає потреба у характеристиці й узагальненні досвіду зарубіжних країн, виокремленні адекватних до вимог часу інструментів, які можна використати у вітчизняному просторі соціального захисту з найефективнішою та найбільш повною їхньою віддачею. Національна система соціального захисту населення і дотепер залишається фрагментованою за цільовим спрямуванням, обмеженою у наявних ресурсах, характеризується низькою ефективністю функціонування інститутів, що зумовлює її слабкість, недосконалість (відсталість від європейських соціальних стандартів) та потребує побудови комплексного механізму реалізації політики соціального захисту та наукової концепції в контексті соціальної політики держави в умовах євроінтеграції та глобалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та методологічні основи державної соціальної політики у сфері зайнятості, раціонального використання трудових ресурсів пов'язані з прізвищами таких всесвітньовідомих учених: А. Сміта [1], Д. Рікардо [2], Д. Белла [3], А. Маршала [4], М. Лоренца [5], Т. Веблена [6], Дж. Кейнса [7] та ін., які по-різному трактували роль держави та її інститутів у процесах регулювання зайнятості населення. Питання реалізації державної політики зайнятості в Україні досліджують В.Д. Бакуменко [8], О.Л. Валевський [9], В.С. Воротін [10], І.Ф. Гнибіденко [11], В.Ю. Котляр [12], Е.М. Лібанова [13] та інші.

Слід відзначити важливу роль зазначених вітчизняних і зарубіжних учених у формуванні теорії та методології реалізації політики соціального захисту в умовах євроінтеграції та глобалізації, розробленні підходів щодо організації діяльності органів публічної влади у цій сфері. Але у нових соціально-економічних умовах реалізація державної політики у сфері зайнятості населення в Україні, гарантій держави щодо прав громадян на працю та соціальний захист від безробіття вимагає застосування новітніх підходів. Розвиток цифрової економіки в Україні потребує комплексного дослідження, обґрунтування та вдосконалення механізмів формування, реалізації та реформування державної політики у сфері соціального захисту, що у сукупності зумовлює актуальність і науково-практичну значущість дослідження.

Метою роботи є теоретико-методологічне обґрунтування реформування моделі соціального захисту в системі пріоритетів державної соціальної політики в Україні в умовах євроінтеграції та глобалізації.

Результати дослідження. Останні події в Україні та світі переконливо доводять важливість проведення ефективної державної соціальної політики. Особливо важливим це питання постає в контексті вітчизняних реалій, адже саме неефективне вирішення соціально-економічних проблем призвело до невдоволення значної частини населення України, яке вилилося у формі різноманітних протестних рухів. З огляду на вищезазначене, нової актуальності нині набувають питання дослідження моделей, пріоритетів і механізмів реалізації державної соціальної політики з метою формування єдиних концептуальних засад її формування в прискоренні євроінтеграційних процесів. Незважаючи на розмаїття наукових теорій, сучасна макроекономіка в повній мірі не спирається на жодну з них, визнаючи можливість вибору механізмів

державного регулювання з урахуванням соціальних, економічних, геополітичних та інших чинників кожною країною. А запропоновані наукові концепції у цій сфері відзначаються комбінованим, інтегрованим характером. Дотепер ще не сформована й відповідно не впроваджена ефективна модель розвитку економіки, що повною мірою відбивала б її національні інтереси і стала макроекономічною теоретичною базою ефективної державної економічної політики. Відтак українська економічна модель на сьогодні не є завершеною [15, с. 57].

У вітчизняному науковому полі проблематика визначення ролі держави у регулюванні сфери зайнятості населення протягом останніх десятиліть знаходила особливу увагу. Окремі вітчизняні вчені [9, с. 51] обґрунтовували необхідність впровадження широкомасштабного державного регулювання в сучасних українських реаліях, поділяючи бачення стосовно головних недоліків ринкового механізму (ринкові ціни не відображають соціальні втрати виробництва; люди можуть залишитися без роботи й заробітку), яку відстоював ще в 1990-х роках американський економіст Дж. Сакс. Українським законодавством державне регулювання соціального забезпечення розглядається як формування і реалізація державної політики у сфері зайнятості населення з метою створення умов для забезпечення повної та продуктивної вільно вибраної зайнятості і соціального захисту в разі настання безробіття [12].

Потреба перегляду застарілих правових норм та окремих положень міжнародно-правових актів у сфері зайнятості населення, їх адаптації до сучасних умов, посилення уваги до реалізації міжнародних трудових норм актуальні через необхідність захисту економік окремих країн від впливу глобальних криз [17].

Результатом нових підходів до визнання ролі соціального захисту населення у розвитку економічних систем стало його визначення як продуктивного фактору, здатного підвищувати ефективність цієї системи. На тлі динамічних інтеграційних процесів все більшої актуальності набуває проблема сумісності глобалізації та соціальної держави з її інститутами соціального захисту населення в постіндустріальних країнах. Суть цієї проблеми полягає у посиленні суперечності між принципами безперешкодного переміщення капіталів, товарів, робочої сили між країнами глобалізованого світу та здійсненням національними урядами за допомогою механізмів соціального захисту своєрідного протекціонізму щодо населенням цих країн. Реакцією на цю реальну проблему соціального захисту населення постіндустріальних країн з боку науковців є пошук нової моделі соціальної держави, яка б відповідала нинішнім умовам соціально-економічного розвитку світової спільноти. Більшість науковців визнають, що глобалізація супроводжується неоднозначним впливом на модель соціальної держави. Так, Г. Еспін-Андерсен вважає, що національну соціальну політику за нинішніх умов вже неможливо розглядати поза контекстом глобальних процесів і тенденцій. Останні ж складно сприймати як оптимістичні для соціальної сфери та її ефективного державного регулювання [3; 15, с. 57]. Серед поглядів щодо ролі соціальної держави більш конструктивним та наближеним до реалій сьогодення є твердження, згідно з яким держава продовжує володіти усією повнотою влади на суверенній території. Однак на її функціонування все більший вплив мають такі інституційні чинники, як розгортання конкуренції на світових ринках, норми міжнародного права та міжнародні організації. Відбувається трансформація та пристосування держави до нових умов, унаслідок чого змінюватимуться й адаптуватимуться до нових умов її функції щодо забезпе-

чення добробуту. Погоджуючись із цією позицією, слід наголосити, що в самій моделі соціальної держави міститься низка суперечностей, котрі загострилися в умовах глобалізації. Невпинна еволюція господарської системи, зокрема її соціально-економічної складової частини, зумовлює необхідність постійного напрацювання комплексу завдань, пріоритетів та інструментів економічної політики держави. Дієвість (ефективність) цієї політики впливає на стан конкурентних переваг в умовах глобалізаційних викликів сучасності.

Підкреслимо, що характерною ознакою сучасного етапу глобального розвитку слід визначити зниження ефективності державної політики через ускладнення прогнозування економічного розвитку та деформацію основних реакцій національної господарської системи на регуляторні впливи.

Нині діючі моделі соціального захисту населення Західної Європи виникли наприкінці XIX ст. В подальшому їхні інститути розвивалися в руслі намагань примирити корисливо-еґоїстичні та гуманістичні риси в поведінці людини з державним соціальним захистом, активною діяльністю профспілок, регулюванням економіки, поєднанням державної й комунальної власності та соціалістичними ідеями.

Таким чином, враховуючи вищевикладене, постає питання щодо розроблення модернізованої національної моделі з диференційованою стратегією функціонування національної господарської системи та її соціальної складової частини. В основу її вважаємо доцільним покласти принцип інклюзивного зростання (тобто вибір альтернатив розвитку господарської системи на підставі національних цілей подолання нерівності та поліпшення якості життя людини) (рис. 1).

Модернізація стала одним із основних трендів сучасного розвитку господарських систем, але так і не створила позитивного потенціалу оновлення та виходу з кризи національної господарської системи. Окремі дослідники вважають за необхідне поставити наголос не на модернізації, а на реконструкції. Оскільки зміст реконструктивного економічного розвитку включає в себе соціальну спрямованість змін, то він досягається як в умовах економічного зростання, так і на стадії спаду (реcesії). У найбільш широкому визначенні поняття інклюзивного розвитку означає такий розвиток національних економік у світогосподарських зв'язках, який дає можливість включити в нього і розкрити внутрішній потенціал усіх елементів, усіх суб'єктів соціально-економічної системи країни та забезпечити її збалансованість.

Висновки. Формування системи індикативного регулювання процесів соціального розвитку та соціального прогресу населення в механізмах реалізації державної соціальної політики, яка базується на встановленні

Рис. 1. Наукова концепція господарського розвитку в умовах сучасної трансформації національної економіки (складено автором)

детермінант розвитку соціальної сфери, побудованих через призму умов, якими є захищеність та свобода і можливості особистісного розвитку індивідів, розроблення моделі індикативного регулювання можливостей реалізації соціальної політики у досягненні європейських соціальних стандартів, яка виходить із того, що основна частина проблем соціально-економічного розвитку населення має вирішуватися на місцевому рівні в умовах децентралізації та фінансування об'єднаних територіальних громад, є надто актуальним. Вважаємо, що системна інклюзивність потрібна національній господарській системі. Це надасть можливості виявити природні, соціальні і культурні переваги системи, забезпечити збалансований стійкий розвиток та підвищити добробут і якість життя громадян у суспільстві шляхом корінної перебудови структури економіки і розгортання її внутрішніх потенцій у рефлексивній взаємодії господарської системи із зовнішнім середовищем в умовах євроінтеграції та глобалізації. Доцільність застосування такого підходу та практичної реалізації зазначених принципів у процесі вироблення державної соціальної політики у сфері зайнятості населення визначається потребою підвищення якості соціальних послуг зі сприяння зайнятості населення, захисту від безробіття.

Список використаних джерел:

1. A Treatise on Political Economy or the Production, Distribution, and Consumption of Wealth / J.-B. Say, 1821.
2. Ancient Rome and modern America. A comparative study of morals and manners, New York, G.P. Putnam's Sons, 1914.
3. Bell D. The Coming Post industrial Society : A Venture in social forecasting / D. Bell. NY : Basic Books, 1973.

4. Classical Keynesianism, Monetarism and the Price Level, 1961.
5. Die politische Okonomie vom Standpunkte der geschichtlichen Methode, 1853.
6. Institution, contracts and organisations : perspectives from new institution economics / ed. by Claude Menard. Cheltenham : Edgar Elgar Publishing, 2000. 460 p.
7. Keynes Monetary Theory A Different Interpretation, 1988.
8. Бакуменко В.Д. Методологічний підхід до аналізу процесів соціалізації в соціальних системах. *Наук. вісн. Акад. муніцип. упр. Серія : Управління*. 2012. Вип. 3. С. 6–15.
9. Валецький О.Л. Державна політика в Україні: методологія аналізу, стратегія, механізми впровадження: [монографія]. Київ : НІСД, 2001. 242 с.
10. Воротін В.С. Соціальний захист населення як об'єкт державного регулювання та управління в Україні. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. 2014. Вип. 2. С. 14–21.
11. Гнибіденко І.Ф. Зайнятність як соціальна складова економічного розвитку держави. *Ринок праці та зайнятність населення*. 2008. № 1. С. 7–9.
12. Котляр В.Ю., Смирнова О.В. Проблеми моделювання соціально-економічних систем. *Бізнес Інформ*. 2020. № 2. С. 8–15. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-2-8-15>.
13. Лібанова Е.М. Проблеми розвитку ринку праці в контексті соціальної політики України, загроз та викликів ХХІ століття. *Ринок праці та зайнятність населення*. 2012. № 2. С. 41–46.
14. Лісогор Л.С. Європейський досвід прогнозування потреби у робочій силі в контексті формування інноваційних перспектив трансформації зайнятості в Україні. *Ринок праці та зайнятність населення*. 2016. № 1. С. 17–20.
15. Шевченко О.О., Кершев В.А., Лашина І.С. Концепція соціального захисту населення: парадигмальні засади змін. *Вчені записки Таврійського нац. ун-ту імені В.І. Вернадського. Серія «Економіка і управління»*. 2020. Том 31 (70). № 4. С. 57–62.
16. Шулла Р.С., Попик М.М., Зеліч В.В. Концептуальні підходи до оцінки якості життя: зарубіжний досвід і можливості його застосування у вітчизняній теорії та практиці. *Бізнес Інформ*. 2020. № 5. С. 8–14. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-5-8-14>
17. Shevchenko O. Development of the national economic system: architecture and inclusive issues // New trends in the economic systems management in the context of modern global challenges: collective monograph. VUZF University of Finance, Business and Entrepreneurship. Sofia, 2020. 309 p.

References:

1. A Treatise on Political Economy or the Production, Distribution, and Consumption of Wealth / J.-B. Say, 1821.
2. Ancient Rome and modern America. A comparative study of morals and manners, New York, G.P. Putnam's Sons, 1914.
3. Bell D. (1973) The Coming Post industrial Society: A Venture in social forecasting / D. Bell. NY: Basic Books.
4. Classical Keynesianism, Monetarism and the Price Level, 1961.
5. Die politische Okonomie vom Standpunkte der geschichtlichen Methode, 1853.
6. Institution, contracts and organisations: perspectives from new institution economics / ed. by Claude Menard. Cheltenham : Edgar Elgar Publishing, 2000. 460 p.
7. Keynes Monetary Theory A Different Interpretation, 1988.
8. Bakumenko V.D. (2012) Metodologichnij pidhid do analizu procesiv socializacii v social'nih sistemah [Methodological approach to the analysis of socialization processes in social systems]. *Nauk. visn. Akad. municip. upr. Seriya : Upravlinnya*, vol. 3, pp. 6–15.
9. Valevs'kij O.L. (2001) Derzhavna politika v Ukraïni: metodologiya analizu, strategiya, mekhanizmi vprovadzhennya [State policy in Ukraine: methodology of analysis, strategy, implementation mechanisms]: [monografiya]. Kyiv: NISD, 242 p.
10. Vorotin V.C. (2014) Social'nij zahist naseleennya yak ob'ekt derzhavnogo regulyuvannya ta upravlinnya v Ukraïni [Social protection of the population as an object of state regulation and management in Ukraine]. *Teoretichni ta prikladni pitannya ekonomiki*, vol. 2, pp. 14–21.
11. Gnibidenko I.F. (2008) Zajnyatist' yak social'na skladova ekonomichnogo rozvitku derzhavi [Employment as a social component of economic development of the state]. *Rinok praci ta zajnyatist' naseleennya*, no. 1, pp. 7–9.
12. Kotlyar V.Yu., Smyrnova O.V. (2020) Problemy` modelyuvannya social'no-ekonomichny`x sy`stem [Problems of modeling of social and economic systems]. *Biznes Inform*, no. 2, pp. 8–15. Available at: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-2-8-15>.
13. Libanova E.M. (2012) Problemy rozvitku rinku praci v konteksti social'noi politiki Ukraïni, zagroz ta viklikiv HKHI stolittya [Problems of labor market development in the context of social policy of Ukraine, threats and challenges of the XXI century]. *Rinok praci ta zajnyatist' naseleennya*, no. 2, pp. 41–46.
14. Lisogor L.S. (2016) Evropejs'kij dosvid prognuzuvannya potrebi u robochij sili v konteksti formuvannya innovacijnih perspektiv transformacii zajnyatosti v Ukraïni [European experience in forecasting the need for labor in the context of the formation of innovative prospects for employment transformation in Ukraine]. *Rinok praci ta zajnyatist' naseleennya*, no. 1, pp. 17–20.
15. Shevchenko O.O., Kershev V.A., Lashina I.S. (2020) Konceptiya social'nogo zahistu naseleennya: paradigmalni zasadi zmin [The concept of social protection: paradigmatic principles of change]. *Vcheni zapiski Tavrijs'kogo nac. un-tu imeni V.I. Vernads'kogo. Seriya «Ekononika i upravlinnya»*. Tom 31 (70), no. 4, pp. 57–62.
16. Shulla R.S., Popyk M.M., Zelich V.V. (2020) Konceptual'ni pidhody` do ocinky` yakosti zhy`t'tya: zarubizhny`j dosvid i mozhlj`vosti jogo zastosuvannya u vitczy'nnyanij teorii ta prakty`ci [Conceptual approaches to quality of life assessment: foreign experience and possibilities of its application in domestic theory and practice]. *Biznes Inform*, no. 5, pp. 8–14. Available at: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-5-8-14>
17. Shevchenko O. (2020) Development of the national economic system: architecture and inclusive issues // New trends in the economic systems management in the context of modern global challenges: collective monograph. VUZF University of Finance, Business and Entrepreneurship. Sofia, 2020. 309 p.

РЕАЛИЗАЦИЯ ПОЛИТИКИ СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ В УСЛОВИЯХ ЕВРОИНТЕГРАЦИИ И ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Аннотация. В работе обоснованы теоретические аспекты реализации государственной политики социальной защиты в условиях евроинтеграции и глобализации, концептуальные основы выбора национальной модели экономического развития хозяйственной системы в контексте социальной составляющей государственной политики и методологические подходы к определению потребностей и базовых детерминант формирования, развития системы социальной защиты населения в конкретно исторических условиях как формы проявления уровня социализации глобальной экономики; проанализировано современное состояние национальной хозяйственной системы; предложен механизм регулирования политики социальной защиты в условиях трансформации и евроинтеграционных изменений и положения о программах действий правительства на период преодоления кризисных состояний в стране с учетом региональных проблем социальной защиты населения в условиях интеграционности процессов развития и структуры отдельных механизмов реализации социальной политики государства в каждой из подсистем национальной хозяйственной системы.

Ключевые слова: социальная защита, евроинтеграция, глобализация, социальная политика государства, трансформация, национальная хозяйственная система, инклюзивность развития.

IMPLEMENTATION OF SOCIAL PROTECTION POLICY I N THE CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION AND GLOBALIZATION

Summary. The reforms of local self-government and territorial organization of power initiated in Ukraine form new framework conditions and requirements for strengthening the role of the regions of Ukraine in terms of ensuring the quality of life of the population. The paper substantiates the theoretical foundations of state policy of social protection in the context of European integration and globalization (aspects of modern methodology of social policy and theoretical and applied principles of the proposed conceptual approach in social policy), conceptual foundations of choosing a national model of economic development in the context of social policy. (state of parameters of socio-economic model of national economy development, efficiency of application of socially oriented state policy, institutional environment of modern national economic system, genesis of modern model of social policy in conditions of global changes) and methodological approaches to determining needs and basic determinants of formation, development and implementation of the system of social protection of the population in specific historical conditions, as a form of manifestation of the level of socialization of the global economy; analyzed the current state of the national economic system (in terms of deformation of the socio-economic subsystem, risks of deepening social inequality, the relationship and interdependence of social policy and the level of economic development, criteria and mechanisms for implementing social policy reforms, conceptual approaches to social policy in their genesis); proposed a mechanism for regulating social protection policy (developed the concept of socio-economic development of Ukraine at the stage of European integration in terms of social components, priorities and determinants of modern social policy for Ukraine, determinants of social development in intensifying integration processes) in terms of transformation to European integration changes and provisions on government action programs for overcoming crises in the country taking into account regional problems of social protection in the conditions of integration of development processes and structure of separate mechanisms of realization of social policy of the state in each of subsystems of national economic system that will allow equality in access to social services inclusiveness of economic development.

Key words: social protection, European integration, globalization, social policy of the state, transformation, national economic system, inclusive development.